

101. Ślifuje się Szmerglem. Muszę tuciekawym wymienić sposób ślifowania, i polerowania różnych kamieni, prócz iednego tylko Dyamentu. Ci, którzy się tym z umysłu bawią, mają na to toczydła, iedne ołowiane, drugie cynowe: lecz można sobie kazać zrobić tylko Blachy: iedną ołowianą, drugą cynową. Na ołowianą blachę sypie się Szmergiel tłuoczony, i odwilżając, podług widzianej potrzeby, albo wodą, albo *Spiritu vini*, albo *oleo vitæ*. Na kamień się ślifuje. Gdy będzie do upodobania ślifowany, poleruje się na blasze cynowej, posypując tłuczoną Tryplą, i nieco *Kupferaschem*.

§. 9.

O Granatku.

102. *Granatek*, po łacinie *Granatus*, po niemiecku *Granat*, po francuzku *Grenat*: jest Kleynot mniej więcej przyzroczysty, pospolicie ciemno-czerwonego koloru. Nie lśni się tak, jak inne Kleynoty, chyba tylko przy iasnym świetle: albo się topi w wielkim ogniu, w różnym przecięż koloru swego nie utracą.

103. Co do kształtu, wielorako się naydziej: cztero-ośmio-dwunasto-czteronasto-dwudziestowieloboczny. Co do przyzroczystości, iedne są bardzo czyste, drugie ciemne. Co do koloru, są czworakie, wcale ciemne, brunatne, czarno-czerwone, a te naypodlejsze: w ko-

Kolorze kwiatu drzewa granatowego, a te najkosztowniejsze: żółtawo-czerwone, i fioletowe. Namienia iednak *Bruckman*, że się w Saxonii, i Norwegii najduią zielone, a w Węgrzech żółte.

104. Najprzedniejsze są Soryańskie z Państwa *Pegu* w Indyi, które Kamieniarze przez omyłkę Syryjskiemi nazywają: najduią się także w *Kambaia*, *Kalikut*, i na Wyspie *Ceylon*. Europa ich ma dosyć w Hiszpanii, Włoszech, Groenlandyi, Norwegii, Szwecyi, Węgrzech, Saxonii; i na wielu miejscach w Czechach, i Szlązku bardzo przednie.

105. U nas wątpić nie można, aby się na wielu miejscach nie miały naidować, a osobliwie w Województwach Krakowskim, i Sandomirskim. Ja sam mam Granatki ciemnie wprowadzie, ale z pewnego gatunku kruchego wapiennego kamienia, w Litwie pod *Krykaną* wybite. Ukrywać się bowiem mogą w różnych gatunkach kamieni, osobliwie wapiennych, i łupkich: częstokroć i wolnie się najduią w piaskach, niby tylko iakowąs błonką pokryte.

106. Nie wielka kosztowność tych kamieni, iest przyczyną, że się nie łatwo fałszują: a zatym i doświadczenia zbyt ściśle nie konieczne potrzebne. Pospolitych bowiem za kilka złotych można kupić dostatkami, przednie zaś Soryańskie, karat ieden kosztuje około półtora Talera. Między przecięź doświadczenia można policzyć to, że Granatek rozpala-

ny,

ny, i w zimną wodę wrzucony, rozlatuje się w listeczki.

§. 10.

O Hiacyntie.

107. *Hiacynt*, po łacinie *Hyacinthus*, po niemiecku *Hyacinth*, po francuzku *Hyacinthe*: jest Kleynot nad inne daleko mniejszą wagę mający, bo nierównie lżejszy: mniej lub więcej przezroczysty: wieloboczny: czerwono-żółtego koloru: w ogniu łatwiej zapniejący. Kolor ten przecięż różney bywa odmiany.

108. Jedne bowiem są, iako się namienia, czerwono-żółte, albo w fioletowe wpadające. Drugie koloru szafranowego. Trzecie białawo-żółte. Czwarte bardzo podobne do Bursztynu. Piąte nakoniec mają kolor przasnego miodu.

109. Orientalne nayprzednieysze czerwono-żółte, nayduią się w Arabii, *Kalikut*, i *Kambaya*. Europeyskie podleysze wprowadzie, naywięcej pochodzą z Portugalii: prócz tego są w Węgrzech, Saxonii, Czechach i Szląsku. Upewnia P. *Delisle*, że u nas w Polsce obficie mają być Hiacynty, ale w której stronie? chyba na pograniczu Szląskim. Pojedynczo ukrywać się mogą w innych kamieniach, albo tylko niby błonką powleczone.

110. Hiacynty czerwone, w ogniu mierzymy palone, większy nabywają czerwoności, inne

inną zaś kolor swój w ogniu tracą tak dalece, że niewiadomym za Dyament udane być mogą: lekkość przecięć, i miękkość zdradę odkrywa. Takowe zfałszowane Dyamenty Kamieniarze nazywają *Circonier*:

111. Zfałszowanie Hiacyntu stać się może przez szkło farbowane: ale szkło łatwo jest rozemnać. Cena jego równa jest z Ametystem i Chryzolitem, podług większej, lub mniejszej jego dobroci.

§. II.

O Berylu:

112. *Beryl*, po łacinie *Beryllus*, po niemiecku *Berill*, po francuzku *Aigue marine*: u innych nazywany *Aquamarin*; od koloru seledynowego, do koloru wód morskich podobnego, jest przezroczysty, w ogniu łatwo topniejący, i do krzysztalów się zbliżający.

113. Odmiany jego są wielorakie. *Chrysoberil* lśni się jak złoto. *Chryzopras* ma bladą żółtość. *Hyacinthizontes* wpada w kolor Hiacyntowy. *Aeroides* ma nieco koloru miedzianego. *Cereus* wpada w kolor woskowy, *Oleaginus* w olejny. Lecz te odmiany Mineralogistowie do innych liczą rodzajów.

114. Najduje się w znacznych sztukach, nakształt gornego krzysztalu w Indyi, w Rzece *Enffates*, i gorze *Taurus*. W Europie najobfitszy jest w Szwaycarach.

115. Nie wielka cena Berylu, mało co bowiem bardziej nad krzysztal gorny szacowny, nie jest nikomu powodem do zfałszowania: a zatem i ściśle prawdziwego doświadczenie nie sędzę koniecznie być potrzebne. Z tym wszystkim Beryl większą ma twardość nad szkło farbowane, i gorny krzysztal.

§. 12.

O Opalu.

116. *Opal*, po niemiecku *Opas*, po łacinie *Opalus*, po francuzku *Opale*, jest Kleynot, w którym się wszystkich innych Kleynotów najdują kolory; i podług różnego ku światłu obrocenia, wydaie kolor purpurowy, błękitny, czerwony, zielony, i tak daley. W swojej zaś przeźroczystości, iedne mają kolor mleczny: drugie są czarniawe: trzecie żółtawe: czwar-te nakoniec *Kocim okiem* zwane, ku światłu obrocone świecą się, iak oko u Kota. Ta ostatnia odmiana u Włochów nazwana jest *Girasole*.

117. Oryentalne najdują się w Indyi, Arabii, Egipcie, i Cyprze: między temi najprzedniejsze są mleczno-przeźroczyste, które różnym przewróceniem mają w sobie ogień Rubinów, purpurę Ametystów, żółtość Topazów, błękitność Szafirów, zieloność Szmaragdów.

118. W Europie mają Opale Czechy, Saxonii, a osobliwie Węgry. W tym ostatnim kraju

kraju tak są przednie, że *Bruckman* śmie powątpiewać, czyli tylko te, które się za Oryentalne udają, nie są Węgierskie. W tych zaś Węgrzech najprzedniejsze najdnią się nie daleko *Eperies* ku Karpackim gorom, a pod Wsią *Czeruiaczka* ma być właściwa Kopalnia Opalów. Kopią się zaraz pod zwierzchnią Darnią: i częstokroć w ziemi tylko plugiem przewróconey widzieć się dają.

119. W Dolinie *Siroka* między Karpackimi gorami, mają także być bardzo przednie. Mniema *Bruckman*, że od Karpackich gor na wszystkie strony mają być rozniesione, a za tym i w naszym kraju ku tym gorom naydowały się powinny.

120. Kto szuka Opalu, naleść go może w innych kamieniach a osobliwie w iednym miękkim, mającym żyły czarne, żółte, i brunatne. Może być i z ziemi sam przez się wykopany, a wtedy jest miękki, i bez koloru, naksztalt kawałka lodu: gdy zaś na słońcu wyschnie, nabiera twardości, i koloru.

121. Zazwyczaj się do osadzenia w pierścieniu, i na wyrzycie pieczętek. Do zfałszowania dla różnych jego kolorów, jeszcze sztuka nie znalazła sposobów. Dla odmiany podobno tych kolorów, *Apocalypsis cap: 21.* nazwany jest nayszacowniejszym Kleynotem. Prawdziwego więc Opalu doświadczenie jest, gdy różnym obroceniem ku światłu, różnie mienia kolory; co się najlepiej pokaże, gdy się

się na czym czarnym położy, naprzykład Axamicie.

122. Nieiaki *Nonnius*, niegdyś miał Opal wielkości laskowego Orzecha, 20,000. Złoty. Niemieckich szacowany. Naturalny Gabinet Wiedeński ma podobny naysłodszy, i naysilniejszy, wielkości pięści. Teraz Opal, Karat ieden wazący, naysilniejszego gatunku, nie jest droższy, jak około 4. Talarów.

§. 12.

O Krwawniku.

123. Krwawnik, po łacinie *Carneolus*, po niemiecku *Carneol*, po francuzku *Cornaline*, jest kamień albo zupełnie, albo przynajmniej w pół przezroczysty, różnego cielistego koloru. Jedne bowiem są białawe; drugie czerwone, *Sardus* zwane; trzecie jasno, albo ciemno-czerwone, a te naysilniejsze; czwarte blade z kropkami niby krwawemi, *Gemma Stephanii* nazwane: piąte nakoniec plamiste, albo bręgowane. Zazwyczaj się naysilniey do wyrzynania pieczętek.

124. Orientalne naydują się około Babilonu, w Ormiańskiej ziemi, Arabii, Egipcie, Cyprze, i na Wyspie *Ceylon*: a te bardziey są przezroczyste. Europeyskie zaś ciemnieysze mają Grecya, Włochy, Szwajcary, Niemcy nad Renem, Węgry, Czechy, Saxonia, i Szląsk
Mają

Maią się nabywać i ku Karpackim gorom, a scbliwie około *Nowegotargu*.

125 Ledwie nie każdemu Krwawnik znany jest, i wiadomo, że cena jego nie jest bardzo wysoka: iak więc nie łatwo komu chce się go fałszować, tak przez pospolitą znanomość łatwo poznany być może. Od szkła farbowanego różni go twardość.

R O Z D Z I A Ł III.

O Kleynotach ciemnych.

126. **K**leynoty ciemne, są to Kamienie różnego koloru, nad inne kosztowniejsze, albo wcale nie mające przezroczystości, albo tylko mało co. Podług mego zdania, tylko się tu pomieścić mogą Turmalin, Chalcedon, Onix, Światowe oko, i Turkus.

§. I.

O Turmalinie.

127. Turmalin, albo Tryp, u Niemców *Asbentrecker* nazwany, jest podług *Bawmerta* Kamień w pół przezroczysty, koloru ciemno-brunatnego, który tę ma własność, iż miernie rozpalony, i w popioł włożony, jedną stronę popiołu do siebie przyciąga, a drugą odrzuca.

128; Nie dawno się ten Kamień zjawił w Europie, najpierw z Wyspy Ceylon przy-

wie-

wieziony. Lemery pierwszy raz go pokazał Akademii Paryżkiej w Roku 1717. teraz go Hollendrzy dostatkim do Europy dla zysku sprowadzili.

129. Już teraz i różne Turmaliny są znane, i na różnych miejscach wynalezione. Namienia *Bruckman* o czarnych, żółto-brunatnych, i zielonych, a czasem mają się znajdować i błękitne. Europa one ma mieć w Saxonii, Czechach, Norwegi, a Ameryka w Brazylii.

§. 2.

O Chalcedonie.

130. Chalcedon, po łacinie *Chalcedonius*, po niemiecku *Chalcedon*, po francuzku *Chalcedoine*, jest Kamień ledwie co przeźroczystości mający, ciemnawy, i mglisty. Kolor jego siwy, słabo z innemi kolorami pomięszany. Chcąc przez ten Kamień patrzeć, zda się, że się patrzy przez grubą mgłę. W ogniu kolor traci, i bieleje.

131. Jedne są siwo-zielonawe, drugie siwo-brunatne, trzecie siwo-błękitne, czwarte biało-siwe, piąte plamiste, i białowate. Trzecie są właściwie Oryentalne, a czwarte Europejskie. Oryentalne najprzedniejsze wpadają prawie w kolor purpurowy, albo błękitny, a przeglądającym się w nich, pokazują kolory tęczy.

132. Orientalne naydują się w Egipcie, i na Wyspie *Ceylon*: Europeyskie zaś w Francyi, Włoszech, Węgrzech, Czechach, Saxonii, i Szląsku. Pospolicie zamykają się w innych kamieniach, i częstokroć w iednym kamieniu będzie ich kilka razem.

133. Nie są bardzo kosztowne, i zażywają się do wyrzynania pieczętek, iak Krwawniki: a chociażby Krwawnikom podobne były, tym się przecież różnią, że Chalcedony są ingliśte, siwe, mało co z innemi kolorami mieszane, a Krwawniki w kolorze iasne, i przezroczyste. Mają bydź w Powiecie Spitzkim.

S. 2.

O Nixie.

134. Onix, we wszystkich prawie ięzykach podobnie nazwany, iest Kamień ledwie co przezroczystości mający, w kolorze podobny do paznogcia ludzkiego: Zawsze się składa niby z listków, a żtąd dwojakie wypadają gałtunki.

135. Jedne bowiem są, które się niby z cyrkutów składają: między temi te, które wyrażają wielkie podobieństwo oka, nazwane są *Oculus Belli*. Drugie mają warsztwy różnego koloru na sobie leżące, *Memphitis*: albo *Camachnia* zwane: w takich dawnieyszy wyrzynali pieczętki tak, iż dno wyrznięcia inny kolor okazywało. Trzecie się składają plamami, lub

bręgami Krwawniku, Achatku, Jaspiszu, Chalcedonu.

136. Arabski Onix, jest najwłaściwszy: prócz tego naydują się w Indyi, Ameryce, Egipcie, Ormiańskiej ziemi. Europa zaś ma w Węgrzech, Włoszech, Czechach, Saxonii, i Szląsku. U nas nie nayduie świadectwa, gdzieby się naydował.

137. Ukrywasie w innych kamieniach, iak Chalcedon. Z znacznych iego sztuk robią się Tabakierki, i inne drobniejsze rzeczy.

§. 4.

O Oku Świata.

138. Oko świata, po łacinie *Oculus mundi*, po niemiecku *Welfänge*, po francuzku *Oeil du monde*, nie jest czym innym, tylko wywietrzadym Opalem, a przez to kamieniem inne własności mającym. Kolor ma taki, iaki Onix, lecz wcale nie jest przezroczysty.

139. Trafiło się przypadkiem, że na ten Kamień coś wilgotnego wylało, aliści się pokazał bydz przezroczystym. Ztąd się pokazała iego własność, że w czymkolwiek namoczony, nabiera przezroczystości, gdy uschnie ciemnieje. Toż się dzieie w oliwie, lub oleju, ale iuż potym wody zażyć do niego nie można.

140. Prócz naturalnych, jest wiele przez sztukę zrobionych z innych kamieni różnego koloru. Naturalne, prócz różnych innych kra-